

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 31.

ԿՈՍՏԱՆՊՈԼԻՍ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10. 1878

ԹԻՒ 50

ԲՈՎԱՆ ԴԱՆՈՒԹԻՆ

Բարիգու արուեստանոցիսն ատենը Սուրբ օր-
ունսն պահպանումընդ: — Գերմանիոյ մէջ բարեկար-
գումընդ: — Քրիստոնէութեան ծագումը: — Աւետա-
րանն Ափրիկէի մէջ: — Նեպոտ: — Պերլինի մեծնա-
լը: — Անգղիոյ մէջ դպրոցը: — Երկրագնդին անցնա-
լը եւ սպառնալը: — Թէ՛ ճշմարիտ գիտութիւնը որչափ
օգտակար է բարոյզաց: — Քաղաքական լուրեր: —
Եւկամտական եւ առեւտրական:

ԲԱՐԻՉՈՒ ՍՐՈՒՆԵՍԱՀԱՆԴԻՍԻՆ ԱՏԵՆԸ
ՍՈՒՐԻ ՕՐՈՒՄՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԻՆ

ԲԱՐԻՉՈՒ արուեստանոցիսն ատենը Սուրբ օր-
ունսն պահպանումընդ: — Գերմանիոյ մէջ բարեկար-
գումընդ: — Քրիստոնէութեան ծագումը: — Աւետա-
րանն Ափրիկէի մէջ: — Նեպոտ: — Պերլինի մեծնա-
լը: — Անգղիոյ մէջ դպրոցը: — Երկրագնդին անցնա-
լը եւ սպառնալը: — Թէ՛ ճշմարիտ գիտութիւնը որչափ
օգտակար է բարոյզաց: — Քաղաքական լուրեր: —
Եւկամտական եւ առեւտրական:

Սակայն ուրախութեամբ կ'ըսենք
որ Զուրաբեայէն, Անդրիայէն, Ամե-
րիկայի միացեալ նահանգներէն, Գա-
նատայէն եւ Աւստրալիայէն ապրանք
բերողները շարքով օրուրէն կը ծած-
կէին իրենց ապրանքը, եւ ապրանքը
ծածկուած կը մնար մինչեւ երկու-
շաբթի առաւօտ, եւ յիշեալ երկիր-
ներուն մեքենաներէն եւ ոչ մին կը
գործէր կիրակի օր: Այսպէս Բոլո-
քիան երկիրներէն ապրանք բերող-
ները, զոնէ իրենց լուծութեամբ եւ
բացակայութեամբ, կը վիայէին տէ-
րունական օրունսն սրբութեանը:
Կիրակի օրեր արուեստանոցիսն
յաճախող բազմութեան լուրի բողոք
էր այս, եւ գործաւոր եւ իշխան
միանգամայն կը ստիպուէին հարցու-
նել թէ ինչու համար Բոլոքիան
երկիրներէն ապրանք բերողները կը
ծածկէին իրենց ապրանքը կիրակի
օրեր: Երանի թէ Աւետարանական
Քրիստոնէայք չթողուն իրենց Սուրբ
օրը, այլ հաւատարիմ մնան իրենց
գաւառութեանը նոյն իսկ անհաւա-
տութեան եւ ուխտադանդութեան
ժամանակ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԵՋ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՆ

Ծխել շատ հաւատարիկ է Գերմանիոյ
մէջ, բայց տեսնուած է որ այս սով-
որութիւնը շատ փոփոխուած է տղայաց
եւ երիտասարդաց առողջութեանը, եւ
արդեւ է երիտասարդաց զինուորա-
կան ծառայութեան մէջ իրենց պար-
տականութիւններն առէկ կատարե-
լու: Որովհետեւ Գերմանիոյ կառա-
վարութիւնն իր բոլոր արու հպատակ-
ներէն կը պահանջէ զինուորական

ծառայութիւն, եւ որովհետեւ բոլոր
ները կը վիայեն թէ ծխելն արդեւ է
զինուորական ծառայութեանը պարտա-
կատարման, կառավարութիւն հը-
րամայած է ստիպուել թեան տան-
ուիւն տարուրէն վար պատանեաց
խտով արդեւ ծխել:

Գերմանիոյ կառավարութեան այս
գործն Անդրիոյ զինուորական բժիշկ-
ներուն ուշադրութիւնը ձգեց, Տագ-
Տրայտէլ, Լոնտոնի Փրի Հոսպիթալ
կոչուած հիւանդանոցին գլխաւոր
բժիշկը, կը ծանուցանէ թէ ծխելու
սովորութիւնը շատ փոփոխուած է ա-
ռողջութեան, եւ ուրիշ երեւելի բժիշկ-
ներ միաբան են այս կարծեաց: Երանի
թէ ուրիշ կառավարութիւնը ալ հետե-
ւեալ Գերմանիոյ կառավարութեան
օրինակին գէթ տանուովեց տարուրէն
վար պատանեաց արդեւ ծխել:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

72.

Գերմանիոյ կառավարութեանը կը հասարակ
անոր տարածմանը ծագումը

Սուրբ գիրք կը յայտնէ նաեւ մի-
ջոյնները որովք այս կատարեալ փըր-
կութիւնը ձեռք կը բերուի:

Թէպէտ փրկութիւնը զոր Սուրբ
գիրք կը յայտնէ փառաւոր է, սա-
կայն եթէ չյայտնէր նաեւ այն փրկու-
թիւնը ձեռք բերելու միջոցը,
յայտնութիւնը կատարեալ չէր ըլլար:
Բայց Սուրբ գրքը այս յայտնութիւնն
ալ կատարեալ է, վստահի կը ցուցնէ
բոլոր միջոցները որովք այն մեծ
փրկութիւնը կրնայ ձեռք բերուի:

Միջոցը զոր Սուրբ գիրք կը յայտ-
նէ մարդոց փրկութեանը համար, կըր-
կին են. այսինքն՝ միջոցը զորս մար-
դիկ անձամբ գործադրելու են իրենց
փրկութեանը համար, եւ միջոցը զորս
Աստուած պիտի գործադրէ մարդոց
փրկութեանը համար, եւ Աւետարա-
նին կատարելութիւնը կը կայանայ
նաեւ յայտն, որ առջիններն, այսինքն,
այն միջոցը զոր Աւետարանը կը ցուց-
նէ մարդոց գործադրել, այնպիսի են
որ ամէն մարդ կարող է գործադրել
զայն, եւ վերջիններն, այսինքն՝ այն
միջոցները զորս Աստուած պիտի գոր-
ծադրէ, կատարեալ եւ բաւական են
գործել մարդոց փրկութիւնը:

ա. Բոլոր մարդիկ կարող են Աւե-
տարանին մէջ ցուցուած միջոցները
գործադրել, սրպէս զի խոյառ ազա-
տին իրենց մեղքերէն եւ կատարեալ
օրհնութիւն վայելեն:

Բոլոր մարդիկ չեն կրնար գործադ-

րել այն միջոցները որ հարկաւոր են
մեծ հարստութիւն, կամ խորին զի-
տութիւն կամ բարձր պատիւ ստա-
նալու: Մարդոց մեծ մասն այսպիսի
բարեաց հասնելու ոչ կարողութիւն
եւ ոչ պատեհութիւն ունին: Բայց բո-
լոր մարդիկ կրնան գործադրել այն
միջոցները որովք Աւետարանին օրհ-
նութիւնները կը ստացուին: Այս օրհ-
նութեանց հասնելու համար երկայն
ճամբորդութիւններ հարկաւոր չեն,
քանզի այն օրհնութիւնը արդէն մօտ
են մարդոց ուր որ ըլլան, իրենց հայ-
րենիքը, իրենց ծննդեան քաղաքը
կամ գիւղը կամ իրենց տան մէջ: Ոչ
ալ երկրաւոր գանձ պիտայ է յիշեալ
օրհնութիւնները գնելու, քանզի ա-
նոնք ձրի կը տրուին առանց արծա-
թի եւ առանց գնոյ: Այլապէս այն
պատիւ կամ աստիճան ալ հարկաւոր
չէ ստանալու համար զանոնք, քանզի
այն բաներն ամէն մարդու կը տրուին
անխափ առանց աշտուածեան, Հար-
կաւոր չէ նաեւ խորին զիտութիւն
կամ բարձր փիլիսոփայութիւն ուր-
վիլ զանոնք ճանչնալու համար, վստա-
նի զի աղայք եւ ռամիկ մարդիկ անգամ
կրնան հասնիլ փրկութեան առեւտ-
ր: Գերազանց առաքելութիւններ
ալ հարկաւոր չեն այն օրհնութեանց
արժանաւոր ըլլալու համար, քանզի
Քրիստոս չեղաւ արդարները փրկելու,
այլ մեղաւորները եւ չարագործները:

Աւետարանին մէջ յայտնուած օրհ-
նութիւններն ստանալու համար ու-
րիշ բան չի մնար մարդոց ընել, բայց
եթէ խոնարհութեամբ, շնորհակալու-
թեամբ եւ ի սրտէ ընդունիլ զանոնք:
Այս է բոլորը, Մարդ մը կը փափարի
ճշմարտագէտ իր մեղքերէն ազատիլ,
անոր ուրիշ բան ընել պէտք չէ եթէ
ոչ գաւառի իր մեղքերէն եւ ընդունիլ
զիտութեան Քրիստոս իբրեւ փրկիչ: Կը
բաղձայ ունենալ սուրբ սիրտ, թող
յանձնէ իր սիրտը Քրիստոսի, Քրիս-
տոս կը մարդէ զայն: Քրիստոս մար-
դոցմէ չի պահանջիր իրենք զիրենք
փրկել, ինք կը խոստանայ ըլլալ ա-
նոնց փրկիչ, մարդոց կը մնայ միայն
իրենք զիրենք յանձնել անոր, եւ թո-
ղու որ գործէ անոնց փրկութիւնը:
Ո՞վ կարող չէ ընել զայն: Ո՞ր աղքատն
է որ չի կրնար ընդունիլ ինչ որ Քրիս-
տոս կուտայ ձրի: Ո՞ր տկարն է որ չի
կրնար ընդունիլ զօրութիւնը զոր
Քրիստոս կը շնորհէ: Ո՞ր ազգան է որ
չի կրնար ընդունիլ զՔրիստոս իրեն
վարդապետ: Ո՞ր մեղաւորն է որ չի
կրնար ընդունիլ Քրիստոսի արկունը

որ ամէն մեղքէ կը արդէն Ո՞ր անուրբն
է որ չի կրնար ընդունիլ զհոգին
սուրբ որ կ'ուզէ նորոգել եւ մաքրել
անոր սիրտը: Ո՞վ այնպէս տկար կամ
այն տատկամ մեղաւոր է որ չի կրնար
ընդունիլ զիտութեան Քրիստոս իբրեւ ա-
մենաբաւական փրկիչ, եւ յանձնել
զինք բոլորովին անոր որ կը սպասէ
ստիպեցնել եւ առաջնորդել: Ո՞վ ան-
կարող է իր բոլոր փառհաւթիւնը
գնել այն փրկիչին վրայ որ կ'ուզէ ա-
զատել զանի իր մեղքերէն, մաքրել
անոր սիրտը, հաշտեցնել զանի Աս-
տուծոյ հետ, եւ յաւիտենական կեանք
պարգեւել անոր: Ուրեմն այս միջոց-
ները կատարեալ են, վստահի ըստ
ամենայնի յարմար են բոլոր մարդոց
տկարութեանն ու չարութեանը:

բ. Աւետարանին մէջ յայտնուած
այն միջոցները զորս Աստուած պիտի
գործադրէ մարդոց այս զարմանալի
փրկութիւնը գործելու բաւական են:
Մարդիկ ազատել մեղքէ՝ արդարեւ
մեծ գործ է: Ինչ կայ դժուարին քան
փրկել կորուսեալ հոգիները, ազատել
յանցաւորներն արդար օրինաց դա-
տապարտութենէն, մաքրել բոլորովին
տաղանթեալ սիրտերը եւ մեղքի մէջ
արդէն մեռած հոգիները նորէն կեն-
դանացնել: Այսպիսի գործ մը ի վեր
է քան զկարողութիւն եւ զիմաստու-
թիւն մարդոց: Նոյն իսկ Աստուծոյ
իմաստութիւնը պիտի առ այս: Ահա
վարը կը յիշուի Սուրբ գրքի մէջ յայտ-
նուած միջոցները, որովք պիտի կա-
տարէ Աստուած այս մեծ գործը:

(1) Կարգեալ բարոյական օրհնութիւն:
Սուրբ գրքի մէջ հրատարակուած
բարոյական օրհնութիւն կատարելութիւնն
արդէն ցուցուած է նախընթաց յօդ-
ուածներով: (Տե՛ս 1876 թ. Կարգեալ Աւե-
տարանի 41 էջը): Այս օրհնութիւնը զօրաւոր
միջոց է: Կը յայտնէ մարդոց թէ ինչ-
պէս պարտին ապրիլ: Կը ցուցնէ մար-
դոց իրենց անկատարութիւնները եւ
մեղքերը, Կը յայտնէ անոնց թէ յոր-
պիսի անդունդս չարութեան կարծա-
նած են: Այս կատարեալ օրհնութիւնը քան
զերկայիս սուր հատու է, ծակելով
կ'անցնի թղթեւոյտերեւներէ շինուած
հանդերձները որովք մարդիկ կը լա-
նան ծածկել իրենց մեղքերն Աստուծ-
մէ եւ աշխարհէ, ինչպէս ըրին մեր
նախածնողք յեղեմիական դարաւրին:
Կը պատուէ զիմաստը զոր մարդկային
սիրտը կ'ախորժէ կրել: Կը յայտնէ
մարդոց իրենց ապականութիւնը եւ
մեղքերը, եւ այնպէս կը պատրաստէ
սիրտերը շնորհակալութեամբ ընդուն-
իլ աստուածային Փրկիչը:

(2) Կարգաւարտ Բարսեղյան օրինակ :

Աւելի բացայայտ ընելու համար այս օրէնքին նշանակութիւնը, եւ լաւ եւս ցուցնելու համար անոր ողին, Աստուծոյ Որդին մարդ եղաւ, հնազանդեցաւ այն օրէնքին եւ ըստ ամենայնի կատարեց զայն: Ուստի Աստուծոյ տալաւ մարդոց ոչ միայն զբաւար օրէնք, այլեւ ցուցնեց անոնց, Քրիստոսի վարուց միջոցաւ, թէ ինչպէս պահուելու էր այն օրէնքը, այնպէս որ մարդիկ, երբ իրենց վարքը կը բաղդատեն Քրիստոսի վարուց հետ, կրնան որոշել թէ ճշդիւ կը պահեն այն օրէնքը: Քրիստոսի վարուց գերազանցութիւնը միւս եւս կատարեալ միջոց է: Այն վարքը զօրութիւն մը եղած է աշխարհի վրայ: Յայտնած է մարդոց անոնց սիրտերը: Դարձիւ զարանդաւար յանգիւմանած է մարդոց անօրէնութիւնը եւ անհասկողութիւնը: Յուշուցած է անոնց միշտ պատկերը որուն նման ըլլալու էին, եւ միշտ իմացուցած է անոնց թէ զին այնպիսի որպիսի պարտէին լինել: Յարչափ մարդիկ իրարու միայն կը նային, կրնան չնորհալով ըլլալ Աստուծոյ որ չեն ուրիշներուն պէս, վասն զի ամէն մարդ կը գտնէ ուրիշ մը որ, ըստ կարծեաց նորա, չար է քան զնա: Բայց երբ կը նային Քրիստոսի կատարեալ վարուցը, ամէն բերան կը գոցուի, եւ ամէն մարդ կը խոտովանի իր չարութիւնն առաջի Աստուծոյ:

ԱՌԵՏԱԲԵՐՆ ՍՓՐԻԿԷՒ ՄԷՋ

Աւետարանի 15 թուով, Ափրիկէի ցամաքին մէջ Մր. Սքէնլիի ճամբորդութեան համառօտ պատմութիւնը գրինք: Մր. Սքէնլի հիմա իր զարմանալի ճամբորդութեան ընդարձակ պատմութիւնն հրատարակած է երկու հատոր:

Առաջին հատորը կը պատմէ Մր. Սքէնլիի խաղաղութիւնը Վիքթորիա Նիւստի կողմէ լինի կողմերը, ինչպէս նաեւ անոր այցելութիւնը Մր. Սքէնլիին: Վիքթորիա Նիւստի մեծ եւ գեղեցիկ լիճ կամ ծովակ է, 4,000 ոտք վեր ծովուն երեսէն: Ընդարձակութիւնն է 21,000 քառակուսի մղոն, եւ եզերքն է իւր 1,000 մղոն: Ուկանտա կոչուած ժողովուրդը որ ծովակին հիւսիսային կողմն ընդարձակ երկիր մը բռնած է՝ քան զայլ վայրերիս կեդրոնական Ափրիկէի գերազանց է բնական եւ խոցական յատկութեանց եւ քաղաքային յորինուածութեան կողմանէ, թէպէտ ուրիշ շատ կողմանէ զեռ վայրերն է: Անոնց թագաւորը Մր. արքայրեւ շատ նշանաւոր է Ափրիկէի իշխանաց մէջ: Մր. մեծ սիրով եւ պատուով ընկալաւ զՄր. Սքէնլի: Բաւական մեծ բանակ մը, գինեալ եւ ազէկ կըրթուած, շարուած էր թագաւորին բոլորաթիւը, նաեւ պաշտօնեաց եւ զօրապետը ներկայ էին: Մր. բարձրահասակ է եւ վայելուց մարմնով, թխադոյն, հանձարեղ, քաղցրաբան, քաղաքավար եւ իւր երեսունեւհինգամեայ: Բաւական տեղեկութիւն ունի քաղաքակրթ ազգաց վրայ, եւ սաստիկ փափաք կը ցուցնէ իր ժողովրդեան վիճակը բարոյեցնելու: Ունի նաեւ բաւական մեծ նաւատորմով մը ծովակին վրայ, եւ ի պատիւ Մր. Սքէնլիի նաւահանդէս մը ըրաւ: Մր. այս տէրութեան երկրին վրայ Մր. Սքէնլի մեծ գովութեամբ կը խօսէ: Թէպէտ Մր. Սքէնլի ինք զինք բարեխառ Քրիստոնեայ չի հաւանել, բայց եւ այնպէս ջանաց Մր. Սքէնլիին հետեւեալը: «Ես անոր հետ որ եւելցէ մասնաւոր վարդապետութեան վրայ երկար չխօսեցայ, միայն խօսեցայ Աստու-

ծոյ Որդւոյն վրայ որ խոնարհեցայ զինք յօգուտ ազգի մարդկան՝ առանց խորելու սովորակ եւ սեւ մարդիկ. պատմեցի աւար թէ ինչպէս երեւցաւ իրեւ մարդ աշխարհի վրայ, բռնեցաւ եւ խաչուեցաւ անզգամ մարդոց ձեռքով որ արհամարհեցին անոր աստուածութիւնը, բայց եւ այնպէս նա մեծ սիրոյն համար զոր ունէր մարդոց վրայ, մինչդեռ խաչին տառապանաց մէջ էր, ազգաց իր երկնաւոր Հօրը ներել անոնց: Յուշուցի բարոյ եւ վարուց տարբերութիւնը որ կայ ի մէջ Յիսուսի զոր եւրոպացիք կը պաշտեն եւ Մահմետի զոր կը յարգեն Արաբացիք: Ըսի թէ Յիսուս կը պատուիրէ սիրել բոլոր մարդիկ առանց բացառութեան, մինչ Մահմետ կը սորվեցնէ իւր հետեւողներուն թէ այլախրօններն եւ անհաւատները սպաննել արքայութեան արժանի գործ է:»

Աւետարանին այս բարի լուրերը խոր տալանութիւն ըրին Մր. Սքէնլիի որ հրապարակաւ ընդունեց Քրիստոնէական կրօնը: Մր. Սքէնլի թագաւորին համար Ուկանտայի լեզուաւ թարգմանեց Դուկաու Աւետարանը, եւ Աստուածաշունչին համառօտ պատմութիւնը գրեց: Մր. շատ սիրեց այս գիրքերը, եւ իր մեծամեծները կանչելով ըսաւ անոնց թէ քան զՈւրան նախամեծար կը համարէ Աստուածաշունչը: «Հիմա կը խնդրեմ ձեռնէ, իշխանք իմ եւ զօրահանք,» ըսաւ անոնց, «ըսէք ինծի ինչ ընելու ենք: Իսայի (Յիսուսի) եւ Մուսայի (Մովսիսի) հաւատարմութիւնը թէ Մահմետն է:» Մր. Սքէնլի կը պատմէ այս խնդրոյն վրայ եղած խօսակցութիւնը: Չամպարանիս պատմութեանց. «Ընդունինք այն որ լաւագոյն է:»

Գաղէքիւր ըսաւ. «Չենք գիտեր թէ որն է լաւագոյն: Արաբացիք կ'ըսեն թէ իրենց գիրքը լաւագոյն է, սովորակ մարդիկ ալ կ'ըսեն թէ իրենց գիրքն է լաւագոյն: Արդ, ինչպէս կրնանք գիտնալ թէ անոնցմէ որը ճշմարտութիւնը կը խօսի:»

Թագաւորին տանը վերադառնալով, Գաղէքիւր ըսաւ. «Երբ Մր. եղաւ որդի Իսլամի, ինծի ալ սորվեցուց, ես ալ եղայ Իսլամի որդի մը: Երբ տէրս աւելի տեղեկութիւն ստանալով կը տեսնէ թէ սխալ սորվեցուց, կրնայ հիմա չիտալը սորվեցնել ինծի:» Մր. ժպտելով ըսաւ. «Գաղէքիւր չիտակ խօսեցաւ: Եթէ սորվեցուցի անոր թէ ինչպէս Միւսլիման ըլլալու էր, սորվեցուցի վասն զի կը հաւատայի թէ այն էր բարի: Չամպարանիս կ'ըսէ. «Ընդունինք այն որ լաւագոյն է:» Ճշմարիտ, ես ալ կ'ուզեմ զայն որ լաւագոյն է: Կ'ուզեմ ճշմարիտ գիրքը: Բայց Գաղէքիւր կը հարցնէ. «Ինչպէս կրնանք գիտնալ ճշմարիտը:» Հիմա պիտի պատահանեմ անոր, մտիկ ըրէք ինծի: Արաբացիք եւ սովորակ մարդիկ այնպէս կը վարուին, ինչպէս կը սորվին իրենց գիրքերէն. այնպէս չէ: Արաբացիք կու գան հոս փղսկրի եւ գերեաց համար, եւ տեսած ենք որ միշտ ճշմարիտ չեն խօսիր, եւ կը գնեն իրենց գունդ մարդիկ, եւ չարաչար կը վարուին անոնց հետ շղթայակալ տանելով զանոնք եւ ձեռնալով: Իսկ սովորակ մարդիկ կը մերժեն երբ անոնց գերի կը մատուցուի: Միթէ կրնանք,» կ'ըսեն, «գերի ընել մեր եղբայրները:» Բնաւ լիցի. մեծ ամէնքս որդիք եւցէ Աստուծոյ: Միջեւ ցարդ սովորակ մարդու մը բերնէն սուտ խօսք չլսեցի: Մերեւ (Անգլիացի ճանապարհորդ մը) եկաւ հոս, ազէկ վարուեցաւ, եւ մեկնեցաւ երթալ իր երկիրը իր ուղեկցաւը Կրանդիւ: Ասոնք գերի չընեցին, եւ որչափ ատեն որ մնացին Ուկանտայ, բարի մարդիկ էին: Սքէնլի եկաւ հոս, եւ գերի չընեցանք: Ապրիլի 14-ը պէտք (Պէլքոն, Գաղիացի ճանապարհորդ մը) հոս եկաւ եւ գնաց, եւ գերի չառաւ: Ո՞ր Արաբացին մերժեց գերի ընդունիլ

սովորակ մարդոց պէս: Թէպէտ մենք գերի կը վաճառենք, բայց այս չի ցուցնել թէ գերեվաճառութիւնը գէշ է: Արդ, երբ կը մտածեմ թէ Արաբացիք եւ սովորակ մարդիկ կը վարուին իրենց գիրքերուն պատուիրանաց համեմատ, կ'ըսեմ. Սովորակ մարդիկ շատ գերազանց են քան զԱրաբացիս, ուստի կը հետեւեցնեմ թէ սովորակ մարդոց գիրքը լաւագոյն է քան Մահմետականներունը, եւ ինչ որ Սքէնլի կարգաց իւր գիրքէն ինծի համար անհաւատարի չէ: Քրիստոնէի գիրքը կը սկսի աշխարհի սկիզբէն խօսիլ. կ'ըսէ թէ ինչպէս եւ որչափ օրուան մէջ ստեղծուեցաւ աշխարհք. կու ապ մեզի նոյն խոսքով խօսիլ եւ Մովսիսի եւ Մովսիսի մարգարէին եւ Յիսուսի, Մարիամու որդւոյն, խօսքերը: Ես հաճութեամբ մտիկ ըրի բոլոր այն խօսքերը, եւ հիմա կը հարցունեմ ձեզի. Այս գիրքն ընդունելու ենք մեզի առաջնորդ թէ Մահմետականաց գիրքը:»

Այս հարցման բոլոր մեծամեծք պատասխանեցին. «Սովորակ մարդոց գիրքը կ'ուզենք ընդունիլ:» Երբ Մր. այս պատասխանը լսեց, երեսները զուարթացան ուրախութեամբ:

Ո՞ր «սովորակ մարդ» կրնար քան ըզՄր. աւելի առողջ տրամաբանել: Մր. հաւանականապէս մինչեւ անտեսն շատ քիչ տեղեկութիւն ունէր Քրիստոնէութեան վրայ, բայց այն յօժարութիւնը որով Մր. հաճեցաւ ընդունիլ Քրիստոնէութիւնը, մէ տալեքն նշան է թէ «Եթէ ուղիւս իր ձեռքերը չուտով Աստուծոյ պիտի երկնցնէ» (Սաղմ. կը. 51):

Ն Ե Պ Տ Ո Ն

Արեւմտեանային դրութեան մեզի ծանօթ մուրաբից հեռուորապէս է Նեպոտն: Այս մուրաբից գիւղը ցուցուց թէ աշխարհք որչափ պարտական է Նեպոտին որ յայտնեց ձգտականութեան ընդհանուր օրէնքը, այսինքն այն օրէնքը որով Նեպոտն իւրաքանչիւր մասնիկ ձգում կամ հակում մը ունի առ այլ մասնիկուն: Նեպոտն գտաւ որ ձգտականութեան զօրութիւնը քանի մը մասնիկուն իրենց համաձայն կը գործէ: Ուրանոսի գտնուելէն ետք ճանչցուեցաւ որ այս մուրաբից երբեմն կը խոտորէ իր ծրէն. բայց եթէ արեւակը եւ արեգակնային դրութեան միւս ծանօթ մուրաբիցները միայն ազդեցութիւն ընէին Ուրանոսի վրայ, այս մուրաբից իր ծրին մէջ պիտի դառնար առանց խոտորելու: Ասիկ մահարեւոյցաւ թէ անոր քան զՈւրանոս գտնուելու էր ուրիշ մարմին մը որ այն խոտորումները կը պատճառէր, բայց այն մարմինը տակաւին ճանչցուած չէր: Ուստի երկու աստղագետք որ զիրար չէին ճանչնար, մին յԱնգլիա եւ միւսն ի Գաղիա, սկսան Ուրանոսի իր ծրէն խոտորումներէն հաշուել թէ այն անձանց մուրաբից որ այս խոտորումները կը պատճառէր՝ ուր կրնար գտնուիլ: Բայց անոնք դեռ իրենց հաշիւները չլրացուցած, 1846-ին Գաղիացի աստղագետք Լը Վէրիէ նաեւ առանձին հաշիւներ ընելով գրեց առ Տոպ. Կալլէ ի Պերլին, ցուցնելով անոր թէ երկնից որ կողմն ուղղուել էր իր գիտակը որպէս զի կարենար գտնել ենթադրեալ մուրաբից: Առաջին պատահութեամբ Տոպ. Կալլէ ըրաւ ըստ խրատուն Լը Վէրիէի, եւ դատուինտուած մուրաբից որ կոչուեցաւ Նեպոտն:

Այս մուրաբից որ կը թուի թէ մեր արեգակնային դրութեան վերջին սահմանին վրայ է՝ աւելի քան 2,743,998,000 մղոն հեռու է արեգակէն, եւ իր չընթան արեգակնային բոլորաթիւը կը կտտարէ քիչ մը աւելի քան 164 տարուան, կամ, մեր օրով, 66,126 օրուան մէջ: Նեպոտն քիչ մեծ է քան զՈւրանոս, տրամագիծը կը կարծուի լինել 57,230 մղոն: Մուրաբիցն առաւել

103 անգամ աւելի մեծ է քան երկրիս ծաւալը, բայց, սրովհետեւ խոտորակներ երկրիս խոտորակէն $\frac{1}{100}$ ն է միայն, Նեպոտնի զանգուածը 10^3 անգամ միայն աւելի է քան երկրի զանգուածը: Չգոյական զօրութեան սաստիկութիւնը Նեպոտնի եւ Ուրանոսի վրայ կը հաշուուի լինել $\frac{3}{4}$ ը միայն այն ձգտական զօրութեան որ է երկրիս երեսին վրայ:

Լոյսն ու ջերմութիւնը զոր Նեպոտն կ'ընդունի յարեգակէն, շատ քիչ է առայնու զոր մենք կ'ընդունինք. եւ երբ արեգակը կը ծագէ Նեպոտնի բնակչաց, եթէ բնակիչք կան հոն, մենք տեսնուած մեծութեան $\frac{1}{900}$ լին չափ միայն կ'երեւի: Արեգակն արեգակն այն հեռուոր մուրաբիցն երեւնալով է իւր շաբաթագոյն աստղ տալանային: Նեպոտնի Փիլիպպական կազմութեան, կամ զանի բաղադրող նիւթոց վրայ տեղեկութիւն չունինք, բայց Լապլասի մեզի եւ Ուրանոսի նայելով համեմատաբար կրնայ կարծուիլ թէ, Ուրանոս եւ Նեպոտն, իրենց կազմութեան կողմանէ, կը նմանին յիշեալ մուրաբից:

Նեպոտնի երկու լուսնները ճանչցուած են, բայց թերեւս ուրիշներ ալ կան:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԵՇՆԱԼԸ

Լոնտոնի լրագիր մը մօտեւս ըսաւ, «Եւրոպայի պատմութեան մէջ գեղարու կը գտնուի քաղաք մը որ այնպիսի արագ մեծցած է ինչպէս Բրուսելոյ եւ հիմա Գերմանիայ կայսրութեան մայրաքաղաքը, Պերլին: Պերլին ի սկզբան վէջնա կոչուած Գերմանական ցեղէն ձկնորսներու գիւղ էր Սերէէ գետակին եզերքը, եւ հին Գերմանիայ մեծ կայսրերնոր իշխանին օրով միայն կարեւորութիւն ստանալով եղաւ մայրաքաղաք հզօր տէրութեան մը, որոյ հիմնադիրն այն իշխանը կրնայ կոչուիլ: Պերլին իւր հարկի տու միայն վեր է քան ծովուն երեսը, գեղեցիկութեան եւ պաղարկութեան անմասն ամայի առաւելաւ տափարակի մը միջավայրը: Բայց եւ այնպէս ի վախճանի եօթնհետամենւորդ դարուն ունէր 50,000 բնակիչ: Աւելի յառաջ գնաց Բրուսելոյ տալան թագաւորին Փրեդերիկոսի Ա. ի եւ անոր յաջորդներուն ժամանակ, այնպէս որ, ի մահուան Մեծին Փրեդերիկոսի, Պերլին բնակչաց թիւը հասած էր 145,000: Բայց քաղաքը մեծցաւ մասնաւոր այս դարուն մէջ: 1853-ին ունէր 250,000 բնակիչ. 1858-ին ժողովուրդը, հանդերձ 15,000 պահապան զօրք, էր իւր 435,000, եւ զարգիւ եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ չորրորդն է, եւ ունի իւր մէկ միլիոն բնակիչ:

ԱՆԳՂԻՈՅ ՄԷՋ ԳՊՐՈՑԻ

Անգլիայ եւ Վալթի բնակիչներն են 22,712,266: Այս երկիրներուն մէջ դուրոց դասով տղայոց թիւն է իւր 2,500,000, եւ տղայք դաստիարակելու ծախքը տարին քիչ պակաս է քան երկու Օսմանեան լիրա խրաքանչիւր տղա համար: Տէրութեան օրինաց համեմատ հինկէն մինչեւ տառաւորեալ տարեկան տղայք պարտին երթալ դպրոց, եւ այս օրէնքը խստիւ կը դարձադրուի: Ծնողք որ զանց կ'ընեն կամ չեն ուզեր իրենց տղայք դպրոց զրկել կը կանչուին դատաւարաց աւջեւ, եւ կը դատաւարարուին տուգանաց կամ բանտարկութեան: Այդատութիւնը բաւական պատճառ չի համարուիր իրենց տղայք դպրոց չընդունելն արդարապէս, քանզի, եթէ ծնողք այն աստիճան աղքատ են որ չեն կրնար դպրոցի ծախքը վճարել, դատաւարարութիւնը ճիշդ կը արուի: Այս ասիակն օրէնքը կը տեսէ 1870-ին ի վեր: Անգլիայ եւ Վալթի մէջ հասարակաց դպրոցներուն համար եղած ծախքը 1877-ին էր 4,520,000 Անգլիական լիրա:

ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԱՆՅՆԱԼ ԵՒ ԱՊՍԵՍՅՆ

(Աւագանի 48 թիւի շարունակութիւն)

Աւագանիի մէջ այլեւայլ տախտակ տեղեկութիւններ տրուած են երկրագործին այն փոփոխութեանց վրայ որք տեղի ունեցած են լեռներու կազմակերպչէն հետէ : Ուստի թաղով երկրագործի միջին կամարի վիճակը՝ յառաջ պիտի բերեալ այն կարծիքը, զոր աստեղագէտք ոմանք կը յայտնեն նորա ապագայն վերայ :

Արդ, կ'ընտրուի թէ յընթաց դարուց, նուազութեամբ ջերմութեան ներքին ճրոյն եւ արեգակնային օրը ստուգուած է թէ կարմիրն դարուց ի դարս, երկրագործին վրայ եւս տեղի պիտի ունենայ ինչ որ կերելի թէ եղած է ի լուսնի : Փանդի ըստ միջամեծային դրութեան որով մեկնեցան եւ երկրի փոփոխութիւնը, լուսնին եւս տեսնուի նման արեգակնային կազմին վիճակի մէջ էր եւ ապա փոփոխեցաւ ի հեղուկ եւ յաղաւաժ, երկրագործին փոփոխութիւններուն նման որ կտեսնուի տախտակին : Իսկ լուսնին քան զերկրի փոքրագոյն գոյնը՝ շատ յառաջ գնաց իւր փոփոխութեանց մէջ ինչպէս մեր երկրագործը՝ քան զարեգակն : Արդ, աստեղագէտք լուսնի վերայ այժմ չեն նշմարեր զարդաւոր ջրայ : Ոմանք կ'ըսեն իսկ թէ լուսնին միջնաբոյն անգամ չունի : Անգլիայի աստեղագէտ մը Տոգ. Սքրոտի, զօրաւոր զխտակով մը լուսնի մակերեսովը դնելով գտաւ որ «նորա ընդհանուր երկնային կիսմակը բնութեան ընդարձակ տեսակի» : Ուստի երկրագործին եւս ժամանակաւ կորուսանելով իւր հեղուկ եւ կազմին մասը ջրայ եւ օդը, այլեւս պիտի չլինայ լինել անդադրան բնուոյն եւ բնակարան շնչաւորաց : Հետեւապէս պիտի կորուսանի իւր մակերեսութիւնի գեղեցիկութիւնը, եւ ըլլալ չոր եւ լերի գունդ մը անապատ եւ ամալի :

Բայց չափնալուր Սմեռակալին կատարելութիւնն որ այսպիսի երկիր մը, բաւական է կապ ընդարձակ, մինչ իսկ յետ միլիոն անգամ միլիոն դարուց, թողուանք եւ անհնար : Ուստի ի թէ կամիցի եւ մատովը դէ զայն մերձեցուցանելով արեգակնային, դարձեալ ապաւանդեալ կ'ալին կըլլան ջուր եւ չափ, եւ ինչ որ պէտք է նոր երկրի բնակչաց : Այս տեսութեան հաստատութիւն կրնան համարուիլ եւ ի Սուրբ գիրս յայտնեալ ծանօթութիւնը որք նոր երկրի եւ նոր երկրի վրայ կ'ստան, յատկապէս Պետրոսի սա խօսքերը . «Հիմա կ'ըսեն երկիրը ու երկիրը պահուած են մինչեւ դատարանին... որ ատեն երկիրը ստատիկ շառաչեալով պիտի անցնի, եւ ասորեքները բռնկած պիտի լուծուին, երկիրս ալ ու ինչ գործքեր որ անոր մէջը գտնուին պիտի այրուին... Սակայն իր խոստումներն համեմատ նոր երկրի մը եւ նոր երկրի մը կը սպասենք, որոնց մէջ արդարութիւն կը բնակի» (Բ Պետ. Գ.) :

Այս նոր երկրի տեսութիւնը կ'աստատուի նաեւ այն աստեղագէտ երկնայիններէն, որք յատկապէս ժամանակաւոր կամ անցաւոր» կ'անուանին : Ասոնք, կըսէ աստեղագէտ մը, երկրից այլեւայլ տեղերը կերպէին ժամանակ մը, կ'աճին ըստ փայլման, եւ քիչ մը իրենց տեղէն շարժեցնելու ետքը՝ կըլլան անհրեւեղ ռաւանց թողելու իրենց դպրութեան հետքը : Չոր օրինակ ի 11 նոյ. 1572 Դիքայ Պրահէ-Տանիսարքայի աստեղագէտը, աստղ մը տեսաւ որ ժամ ու կէս յառաջ ստուգուի չկար. անկէ ետքը այնչափ պայծառացաւ, որ գերաշնչեց քան զլուսնի տաք, այնպէս որ ցերեկ անգամ կ'տեսնուէր. բայց նոյն տարուան գեղեցիկութիւն մէջ սկսաւ միտման եւ 1574 ի մարտին բոլորովին անտեսանելի եղաւ, եւ տեղը ուր այն աստղը երեւցաւ՝ ցարդ մութ դատարկութիւն է : Այս աստղը որ իւր 16 ամիս զննուեցաւ՝ այլեւայլ գոյներ ստացաւ : «Ի սկզբան խաղցեցուցիչ ճեր-

մակ էր» ըսած է զիտուը, «ապա եղաւ կարմիրագոյն գեղին, հաւաք յետոյ գեղացի գեղին» : Երկնայիններ որ ապացոյց են խորհրդման : «Միթէ կարելի է» կըսէ Մր. Սամարլալ, «երեւակայեալ հրեւէ մը որ կրնայ տեսնուիլ այսքան հեռավորութենէ» : Քանզի, ըստ հաշուոյ Տոգ. Տիքի, մեր երկրագործին պէս աւելի քան միլիոն աշխարհք այրելու են հոն, որ կարելի լինի լուսնի ի մեղ ժամանակ :

Այլեւրդ Պարնա (ի մեկնութեան Բ Պետ. Գ.) այս տեսակ խորհրդութիւններ հանգէտ կ'համարի վերջին երկրի վրայ Պետրոսի խօսքին զոր ի վեր անդր յիշեցինք : Եւ ուրիշ հեղինակ մը, Տոգ. Ճոն Մատն, ժամանակաւոր աստեղագէտ մը կըսէ. «Այս խորհրդեր եւ աշխարհաց դրութիւններ ոչ միայն հանապաղ կարարադործին, այլ եւ հանապաղ կ'աւերին : Անտարակուսելի է որ շատ գիտաց մէջ նոյն իսկ աստեղք, երկնայիններով թէ բնակարան են այլասեւ կամ այլազան բանական էակաց... բոլորովին անյայտ եղած են : Ինչ որ պատահած է ուրիշ դրութեանց, նոյնը պատահելու է եւ մերինին : Բայց այս պատահման ժամանակին եւ եղանակին վրայ (ստուգելու) բան մը չենք գիտեր, իսկ իրողութիւնը անվիճելի է, որ եւ նախագիշտութեան է յայտնութեամբ, ու դրոշմեալ երկնից վրայ, եւ խնայուած ընդ ամենայն երկիր : »

«Ուստի այս ամէն բաները որ պիտի լուծուին», կըսէ Պետրոս առաքեալ (անդ. համար 11, 15), «ձեզի ինչպիսի մարդիկ ըլլալ կ'ըսէ սուրբ վարմանքով ու բարեպաշտութեամբ : Սակայն իր խոստումներն համեմատ նոր երկրից ու նոր երկրի մը կըլլան» : յորում այս խորհրդութեանց վրայ ստաց տեղեկ պիտի ըլլաւ, մինչ այժմ անյայտ կերպով մակարեութեամբ միայն կ'ստանան :

Ակն, սեպտ. 5/15, 1878 Ա. Մ. Ի.

ԹԷ ԶԵՄՍՐԻՏ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՁԱՓՈՅՏԱՅՈՒՆ Ի ՔԱՐՈՂԱՅԻՆ

Ճշմարիտ գիտութիւնն այն բաներէն մէկն է որուն պէտք ունին անոնք որ բարոյական աշխարհի տեսուչ եւ պահպան կարգուած են, եւ են դեպքեր, որ աշխարհի եւ Աստուծոյ մէջտեղ կայեցելով, կ'ընտանեան մարդոց ինչ պայմաններ որ Աստուծոյ կը պահանջէ մարդոցմէ անոնց հետ հաշտ ըլլալու համար : Այս տեսուչք եւ դեպքեր յայտնի թէ քարոզիչը կամ եկեղեցւոյ պաշտօնեայք են զորս երկնաւոր վարդապետը դրած է իր եկեղեցւոյն վրայ : Արդարեւ քարոզչութեան պաշտօնին մէջ գտնուող անձանց առաջին տարածանի կարեւոր բանն է զանոնք այս պաշտօնին կանչող Քրիստոսի վրայ կատարեալ հաւատք եւ սէր ունենալ եւ Հոգւոյն սրբոյ հետ հաղորդ եւ համաձայն ըլլալ, անկայն ճշմարտագէտ գիտուն ըլլալ ալ երկրորդ տարածանի կարեւոր է : Թէպէտ չի կրնար ըսուիլ թէ ով որ գիտուն չէ չի կրնար քարոզիչ ըլլալ, բայց առկա, օգտակար եւ աղբիւր քարոզիչ ըլլալու համար մարդու բացարձակ հարկաւոր բանը ճշմարիտ գիտութիւնն է, եւ ճշմարիտ գիտութիւնը ուսմամբ, վարժութեամբ, խորհմամբ, վարժութեամբ եւ ուսուցչութեամբ կը ստացուի :

Նախ, ճշմարիտ գիտութիւն պիտոյ է Սուրբ գրոց բուն միտքն առկա հասկնալ եւ հասկնելու համար : Սուրբ գրքը չնչին վարդապետութիւններ պարունակող անիմատ գրքը չէ, այլ ճշմարտութեան ուղիով լեցուն հանք մը : Սուրբ գրքը կը պարունակէ ճշմարտութիւններ որոնք անհնար ընդունելու համար պէտք է որ քարոզիչը գիտնայ խնայականութեան օրէնքները : Յովնան իսկական անունն անձն այնպիսի կերպով կը քարոզէր, որ ունեւորքը կը կարծէին թէ նոյն ինքն Աստուծոյ եղած է եւ կը խօսէ, քանզի իսկական յայտնի ճշմարտութեանց վրայ անգամ այնպէս կը խօսէր, որ այն ճշմարտութեանց պարտութեամբ

մէջ ծածկուած այնչափ ճշմարտութիւններ դուրս հանելու համար, այս հոգեւոր հանքը գործողները մեծ զօրութեամբ զարմեւաւ են իրենց բրիչը : Միշտի ճշմարտութիւններ առաջին տեսութեամբ քիչ խմտաւ կուտան, բայց երբ լուսաւորեալ մտքը կը քննուի, խորին եւ ընդարձակ խմտաւ մը կ'ընծայեն : Ծննդոց գիրքին առաջին գլուխներն անուս մարդուն մտքին վրայ հաղար տարի միայն հետեւ նայել կուտան, բայց երկրորդութեան տեղեկ մարդու մը միտքն ու խորհուրդները միլիոնաւոր տարիներ հետեւ փայլեցնելով, Աստուծոյ խմտաւորութեան եւ զօրութեան վրայ հիացմամբ կը լեցունեն : Հասարակ մարդ մը երբ երկինքը կը նայի, «Երկինք Աստուծոյ փառքը կը պատմէ» խօսքն այնպէս աղէկ չի հասկնար ինչպէս աստեղագէտ մը : Սուրբ գրոց մէջ միշտի ճշմարտութիւններ կան զորս խորհուրդներ հասկնալ : Եւ որովհետեւ քարոզիչը Սուրբ գրքը մարդոց քարոզելու պաշտօն ունի, այս գիրքին մէջ պարունակուած ճշմարտութիւններն աղէկ հասկնալու համար, հարկաւ պարտի նաեւ Հոգւոյն սրբոյ առաջնորդութեամբ լուսաւորեալ միտք ունենալ : Քաջ մեկնիչներու գիրքերը մեր այս խօսքին աստեղութիւնը կը հաստատեն :

Երկրորդ, քարոզիչ մը աղէկ քարոզ տալու համար կարօտ է ճշմարիտ գիտութեան : Յայտնի է թէ մարդկային բնութիւնը եւ ճշմարտութիւնը չեն փոխուիր : Ջրհեղեղէն առաջ մարդոց ապականութիւնը, հեթանոսաց պղծութիւնները, Յուսոց հարստութիւնը, Հռոմեացւոց բռնութիւնները եւ մեր դարուն մարդոց յետին տարածանի տրամախիւրութիւնն ու աշխարհայինութիւնը միեւնոյն ապականեալ բնութիւնէ յառաջ եկած են : Ճշմարտութիւնն ալ միշտ միեւնոյն է, ինչ ճշմարտութիւնը որ նոյն ատեն, մարդկային ժամանակ, առաջնորդ դարուն միտք բանիւ միշտ, հարկաւ էին մարդուն բարեքման համար, նոյն ճշմարտութիւնը հարկաւոր են նաեւ այս դարուն մարդոց բարեքման համար : Հիմա խորհրդն այն չէ թէ ինչ պէտք է քարոզել, այլ թէ ինչպէս պէտք է քարոզել : Որովհետեւ մարդուն խելքն օր ըստ օրէ տալի կը զարգանայ, օր ըստ օրէ նոր նոր բաներ կը պահանջէ : Ծառ բաներ որ ժամանակաւ յարկ էին, հիմա խորհրդի կը համարուին : Կը կարծուի թէ եկեղեցիներէն անոնց եւ անոնց քարոզիչներուն եւ հովիւներուն մէջտեղ երկար տեսող վէճերուն գլխաւոր պատճառը քարոզներուն ժամանակին յարմար չըլլալն է : Հիմա քարոզչաց գործը դժուարացած է, վասն զի պարտին ամէն օր իրենց ժողովրդեան ուսուցչութիւնը դրուող նոր բաներ մէջ բերել, եւ քարոզչին գիտուն ըլլալուն կարեւորութիւնն ահա ասկէ յայտնի կը տեսնուի : Քարոզիչը Սուրբ գրոց ճշմարտութիւններն այնպիսի կերպով գնելու է մարդոց առջեւ, որ համոզուին եւ յաղթահարուին, եւ այն ճշմարտութիւնները գործադրելու յորդորուին : Մարդ առանց զօրաւոր փաստ տեսնելու չի կրնար ճշմարտութեան մը համոզուիլ, բայց երկար խորհրդածութեամբ եւ ըստ օրինի ճանցուած փաստ մը կրնայ ընդունել տալ ճշմարտութիւնը ունեւորաց : Մարդուն միտքը ոչ թէ հրամանաւ այլ փաստով համոզուելն ետքը պէտք է որ ընդունի ճշմարտութիւնը : Ուստի ճշմարտութիւն մը մտքին ընդունելի կերպով բացատրելու համար պէտք է որ քարոզիչը գիտնայ խնայականութեան օրէնքները : Յովնան իսկական անունն անձն այնպիսի կերպով կը քարոզէր, որ ունեւորքը կը կարծէին թէ նոյն ինքն Աստուծոյ եղած է եւ կը խօսէ, քանզի իսկական յայտնի ճշմարտութեանց վրայ անգամ այնպէս կը խօսէր, որ այն ճշմարտութեանց պարտութեամբ

մարդոց խղճները տանն ու վրայ կ'ըլլային : Եւստի միտքը կը համոզուի, զգացմանք կը շարժին, եւ մարդոց խղճն ու փառքը կ'արթնան ճշմարտութիւններն ի դարձ գնելու : Չգացմանք խորատու եւ լեզուի ճառմարտեամբ չեն շարժիր, այլ Հոգւոյն սրբոյ աղբիւրութեամբ եւ ըստ օրինի ապացոյցներ առաջին գնելով ունեւորաց : Արդ, քարոզչին վարդիկ շարժելու ինչպէս կարող կ'ըլլայ : Ինչպէս որ Հոգւոյն սրբոյ օգնութիւնը հարկաւոր է, մարդուն կողմանէ եւս մէջտեղէն հարկաւոր է ճշմարիտ գիտութեամբ կրթեալ եւ լուսաւորեալ միտք :

Ներքոյ, պիտոյ է քարոզչին ճշմարիտ գիտութիւնը դէպքերու համար մարդուն խելքին : Ամէն դարուն մէջ կը գտնուին մարդիկ որ Քրիստոսի եկեղեցւոյն խաղաղութիւնը վրդապելու համար մարդուն խելքը ճշմարտութեան կերպարանօք երեւցնել կը ջանան, եւ ցարժալ որ ճշմարտութեան կերպարանք ունեցող մարդութեանց կեղծիքը անհրեւ չի ցուցուիր մարդոց, վասնզի կոյ շատերուն տկարանալու ի հաւատս : Միտքութեանց ոյժն ու աղբիւրութիւնը հաստատուն ապացոյցներով միայն կը կոտրին, եւ հաստատուն ապացոյցներ տալու համար ճշմարիտ գիտութեամբ կրթեալ եւ լուսաւորեալ միտք հարկաւոր է : Կիսապղն, Հիւսիս եւ Շրջաւոր պէս մարդոց կողմանէ հաւատոյ դէպք հրատարակուած բաներուն ստույթները խաղաղապէս կարող մարդիկ չընտանեցան անտեսնել, եւ թէպէտ գտնուեցան ոմանք որ այն ստույթեանց դէպք բողբեցին, սակայն այս անձինք գիտութեամբ եւ փաստով այն մարդութիւնները ջրելու ձեռնհաս չէին, այս պատճառաւ միշտի մարդոց հաւատքը տկարացաւ. բայց վերջին քսան եւ հինգ տարուան մէջ բարձր աստիճանի գիտութեան տէր երեւելի քարոզիչներ զօրաւոր ապացոյցներով վերաշնչեալ անհաւատ մարդոց ոյժն ու աղբիւրութիւնը կորցնին : Որովհետեւ ամէն դարուն մէջ կը գտնուին նաեւ մարդիկ որ նոյն իսկ Քրիստոսի եկեղեցւոյն մէջ մարդութիւն մեծանել կը ճշնին, հարկ է որ քարոզիչը ասոնց ալ դէպքերով իրենց ժողովուրդները մղուրութեան պահելու համար քաջ հմուտ ըլլան ճշմարիտ գիտութեան :

Թէ ճշմարիտ գիտութիւն հարկաւոր է քարոզչաց, հին եւ նոր քարոզիչներուն ժողովուրդներուն եւս կը ցուցուի : Դասիթ մարդարէն իր խոր քառնին արթնցնելով անոր ապաշխարութեան արտաքին թափել տուող մէջ ապաքին Նաթան մարդարէն իմաստուն մէկ խօսքն էր : Պենտեկոստէի օրը 5,000 մարդիկ գործի բերելու միջին քիչ աղբիւրութիւն ըլլալ Պետրոս առաքելոյն համոզիչ փաստերով լի քարոզը : Արիստոքրատի մէջ իր փաստերով զմիտեցնող, զփելիք դուրս դուրս եւ առաքելոց մէջ քան զամենային աւելի քարծ տեսնող անձը Գալատիէի սուրբ կրթութեամբ Պողոսը չէր : Աստուծաբանութեան առաջին դարոցը հաստատող եւ իր քարոզներով մեծ գործեր տեսնող Որոգինէն մէջ ապաքին ի մանկութենէ հետէ կրթութեամբ էր իր գիտուն հօրէն ծարտարիտութեամբ, որամտութեամբ, եւստեւ դուրս երեւակայութեամբ եւ ուրիշ մեծամեծ առաքելութիւններով անուանին Յովհան Ոսկեբերան իւր այս գովելի յատկութիւններով մէջ ապաքին մեծ ծառայութիւն մատուց արեւելեան եկեղեցւոյ իրօնական բարեկարգութեան ժամանակը Լուսիս, Կալուին, Զուլինիլի եւ անոնց ընդհանրեալ միջին քիչ օգուտ քարոզչին այն գիտութիւններէն եւ իմաստութիւնէն զորս Պապականութեան բերեցին արձակուած թնդանօթներուն դէպքերու համար սորված էին դարոցաց եւ համալսարանաց մէջ, թէպէտեւ Քրիստոսեական եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ իրենց լուսաւոր կանխեցին լայն տուող այս եւ ասոնց նման անձանց իւրը երկինքէն, Սուրբ Հոգիէն, եկաւ, բայց եւ այնպէս պէտք չէ մոռնալ որ հաւատոյ ճշմարտութիւնները ստացած կերպով երեւցնելու համար ճշմարիտ գիտութիւն միշտ հարկաւոր է :

ՍՏԵՓԱՆ Հ. ՍՏՈՒՐԵԱՆ
Գոգըւզ, սեպտ. 14, 1878

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նոյ. 28 ըստ Յուն. և դեկ. 10 ըստ Լուս., 1878

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Քանի մը շարժաբար առաջ Անգլիոյ եւ թուրքիոյ նկատմամբ Բուսիոյ ընթացքը խաղաղութեան յարաբերութեան վտանգ կը սպառնար: Հիմա կը թուի թէ Բուսիա իր աշխարհավարութիւնը փոխած է: Բուսական թերթերն այլեւս չեն պահանջեր որ Պերլինի դաշնագրութիւնը ջնջուի, Արեւելեան Բուսիոյ յանձնաժողովոյ գործն անարգել առաջ կ'երթայ, Պուլկարիոյ իշխանութեան սահմանադրութիւնը խմբագրելու եւ Պուլկարիոյ իշխանն ընտրելու համար Պուլկարաց ալ-գային ժողովը ներկայ ամսոյ 15/27 ին գումարուելու հրահրուած է: Տոպրուճա Բուսիոյ թողուած է, եւ Բուսիոյ պահանջները զորա Լապանոֆ իշխանը պաշտօնապէս մատուցած է Բ. զրան, եւ որոնք մասնաւոր դաշնագրութեան մը հիմունքը պիտի ըլլան, յառաջագոյն մատուցուած պահանջներէն նուազ ծանր են: Ուստի դարձեալ յայտնուած զորանալ կը սկսին թէ խաղաղութիւնը պիտի չի վրդովի: Բայց եւ այնպէս Ա. Ֆրանսիոստի ղեկավարը կրնան ամէն բան փոխել եւ բոլոր յայտերն ի դերու հանել, եւ կ'ըսուի թէ Բուս պաշտօնակալներէն ոմանց կարծիքը սա է որ խաղաղութիւնը միայն մինչեւ յառաջիկայ գարուն պիտի տեսէ:

Արեւելեան խնդիրն եւրոպական տէրութեանց առանձնական շահերուն հետ այնպէս խառնուած է, որ մինչեւ ցարդ կարելի եղած չէ ստոյգ ձեւ եւ կերպարան մը տալ այս խնդրոյն, ուստի եւ արեւելեան խնդրոյ զլխաւոր յատկութիւնն է անստուգելիութիւն: Անոնք որոնք խաղաղ եւ անդորր կացութիւնը կախում ունի յիշեալ խնդրոյն լուծմանէն, շարունակ կը տատանին յուսոյ եւ երկիւղի, անձկութեան եւ կարճատեւ անդորրութեան մէջտեղ, որ միշտ կը վրդովի իրաց վիճակին շուտ շուտ փոխուելով: Թուրքիոյ ժողովրդեան առեւտրական շահերն այնպէս ստատիկ փնտռուած են իրաց այս անստոյգ վիճակէն, որ փնտռուելու այլ եւս բան մնացած չէ: Շարունակ անահնկալ դէպքեր կը պատահին եւ մարդոց անկախութիւններն ի դերու կը հանեն: Այս պարագային մէջ գործող յաջողութիւն անկարելի է, եւ մեզ ուրիշ բան չմնար ընել, բայց եթէ խրատել մեր ընթերցողներն որ ինչպէս ցարդ, այսուհետեւ եւս համբերող ըլլան մինչեւ որ իրաց անստոյգ վիճակին վախճանը հասնի:

Կ'երեւի թէ վերջապէս իրօք ուշադրութիւն կը տրուի տէրութեան երեւմտից բարեկարգութեանը: Բարեկարգութեան առաջին քայլն է երեւմտական զեղծումներն եւ թերութիւնները գիտնալ, եւ այդ զեղծումներուն դարմանը տեսնել եւ հասկնալ: Կան նաեւ նշաններ որ կը ցուցնեն թէ երեւմտական յանձնաժողովն անդործ կեցած չէ: Այս նշաններէն են այն զորաւոր ջանքերն որ կ'ըլլան 25,000, 000 լիւայի նոր փոխառութիւն մ'ընելու եւ ընդհանուր պարտուց շահուն մէկ մասին վճարման միջոց մը գտնելու, նաեւ մաքսատանց տեսչութիւնն օտար պաշտօնակալաց յանձնելով զայն բարեկարգելու, եւ կառավարութեան ուրիշ պաշտօնարանաց մէջ գտնուած աւելորդ եւ անկարող գրաւորներուն ճամբայ տալով խնայողութիւն ընելու նկատմամբ յանձնարարութիւններ ընելու որոշումը: Յանձնաժողովը գործադիր իշխանութիւն չունի, բայց անոր նախագահին մեծ եպարքոսութեան աստիճանը բարձրանալը կրնայ ապահովութիւն մը համարուիլ թէ

այն յանձնաժողովոյ յանձնարարութիւններն փոխանակ ուրիշ յանձնաժողովոյ յանձնարարութեանց պէս մատուցուեան տարակից նեղուելու պիտի ընդունուին եւ գործադրուին:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ծերտիւտի նախորդ անգամ թուրքոյ իշխանութիւնն փաշա մեծ եպարքոս, Իւրեանիլուտէ Ահմադ Էփէնտի շէյխ իւլ իսլամ, Գալի Օսման փաշա պատերազմական գործոց պաշտօնեայ, Կրեակի նախորդ կուսակալ Ալէքսանդր Գարադոստրի փաշա արտաքին գործոց պաշտօնեայ, Պալատի նախորդ կուսակալ Գառի փաշա ներքին գործոց պաշտօնեայ, Կայսերական գանձուն նախորդ պաշտօնեայ Սաիտ փաշա արդարութեան պաշտօնեայ, Սիւրիոյ նախորդ կուսակալ շէյխ փաշա երկրագործութեան եւ առեւտրական գործոց պաշտօնեայ, Արտաքին գործոց պաշտօնէին նախորդ խորհրդական Սաիտ փաշա հասարակաց շինութեանց պաշտօնեայ:

Զինուորական ժողովոյ նախորդ անգամ Սաֆվիթ փաշա աստիճանութեան պաշտօնեայ, Ալէքսիսի նախորդ դեսպան Փոթիտիս պէյ վեպրութեան աստիճանաւ Կրեակի կուսակալ, Պետական ժողովոյ նախորդ անգամ Սաիտ Էփէնտի մեծ եպարքոսի խորհրդական,

Դեհրանի նախորդ դեսպան Րիզա պէյ Պոլսոյ քաղաքապետ, եւ Արտաքին գործոց պաշտօնարանին նախորդ քարտուղար Փերթէվ Էփէնտի տաղարութեան գրասենեկին տեսուչ անուանեցան:

Պաշտօնէից փոփոխութեան առթիւ գրուած կայսերական խաթմին մէջ Վեհ. Սուլթանը կը ծանուցանէ թէ իր զլխաւոր փախաքն է որ երկրը խաղաղութեան բարեկեցութիւնն եւ ներկայ ժամանակին պահանջած օրէնքներէն կատարելապէս օգտուի, եւ թէ ժամանակէ մը ի վեր Բ. զրան կողմէն քննութեան առնուած բարեկարգութեան ծրագրերն ունենալով վաղ ընդունութիւնը անկարելի է: Պաշտօնեան նկատմամբ կայսերական հրամանները մօտեւոր ուրիշ խաթմով մը պիտի հաղորդուին պաշտօնէից:

Թեոֆանիէի գաւառին մէջ գտնուած Օսմանեան զօրքը քանի մ'անգամ կուտի բռնուած են Պուլկար տարածման հետ, եւ բաւական յաջողած են զանոնք ցրուելու: Զինեալ Պուլկար ապստամբաց թիւն է ութ հազար կամ աւելի, եւ շարունակ կ'աւելնայ նոր կամաւորներով որ հետզհետէ կու գան Պուլկարիոյ ամէն կողմէն: Օսմանեան զօրքը քիչ դուրս կը ցուցնեն Պուլկար ապստամբաց զորա ձեռք կ'անցունեն, եւ օտար լրագրողք արդէն սկսած են հրատարակել այնպիսի նամակներ որ կը պատմեն թէ Օսմանեան զօրքն առանց թշնամութիւն տեսնելու Պուլկարներէն կը յարձակին անոնց դիպելուն վրայ եւ կը կողոսկեն զանոնք թեոֆանիէի եւ Մոնասթիրի կողմերն իրաց վիճակը յետին աստիճան դէպ է: Գիշեր եւ ցերեկ ամէն ատեն գողութիւններ եւ աւազակութիւններ անպակաս են:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ

Վիէնայի լրագրողը կ'ըսեն թէ Բուսիա պիտի օգնէ ըստ կարի Ա. Ֆրանսիոստ, եւ թէ Անգլիա կարեւոր տեղեր բռնէ այն երկրին մէջ: — Աւստրիոյ ազգային ժողովն այս տարուան նիստերուն մէջ կատարուելու ուրիշ գործերը լինցնելն ետքը պիտի քննէ Պերլինի դաշնագրութիւնը: — Կ'ըսուի թէ Բուսիա կ'ուզէ ուրիշ եւրոպական տէրութեանց հետ մէկտեղ զօրք պահել եւրոպական թուրքիոյ մէջ, որպէս

զի Ալպանիացիք եւ ուրիշները չկարենան ընդդիմութիւն ընել Պերլինի դաշնագրութեան գործադրութեանը: — Փիլիպպուսը կողմերուն բոլոր բնակչաց արուներուն ղեկը եւ զինուորական կրթութիւն կը տրուի: — Բուսիոյ երկաթուղին ճիւղ մը չի ունի էլ դէպ ի Զաթլաճայի ամրութիւնները: — Յունաստանի նոր սահմաններուն համար Օսմանեան կառավարութիւնն առաջարկած է Յունաստանի տեղ տալ թեոֆանիոյ, ոչ թէ Եպիւրոսի մէջ: Հելլենական կառավարութիւնն այս հիման վրայ բռնակցիլ չուզեր: — Հիմա 250,000 Բուս զօրք կան Բուսիոյ եւ Պուլկարիտանի մէջ: — Գերմանական լրագրողը կ'ըսեն թէ Ա. Ֆրանսիոստի պատեւազմը պիտի չի թողու Անգլիոյ նորէն սպառնալ ձեգկաստանէն զօրք բերել եւրոպա: — Բուսիոյ կառավարութիւնը հրաման քած է որ Տոպրուճայի մէջ ամէն հպատակ, առանց կրօնքի խտրութեան, կարենայ ընտրուիլ պաշտօններու, եւ իմացուցած է թէ յանուարի 1 էն ետքը պիտի վերցուին գինուոր ըլլալու փոխարէն տուրքը, տասանորդը եւ ուտելեաց վրայ հարկը: — Բուսիոյ կայսրը Լիւթաւիայէն Բեզրուդիկ դարձած է: — Գերմանիոյ կայսրը նորէն ձեռք առած է տէրութեան գործոց վարչութիւնը զոր յանձնած էր իր ժառանգին քանի մը ամիս առաջ իր կենացը դէմ նիւթուած դաւաճանութեան փորձէն ետքը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աւստրիոյ կառավարութիւնն ազգային ժողովոյ յանձնաժողովոց հետ վիճաբանութեան բռնուած է սա կէտին նկատմամբ թէ ազգային ժողովն իրաւունք ունի կայսեր գործերը քննութեան առնելով զանոնք ընդունելու կամ մերժելու: Աւստրիոյ սահմանադրութիւնը կը արամադէ թէ ազգային ժողովն իրաւունք ունի քննութեան առնելու օտար տէրութեանց հետ կնքուած բոլոր դաշնագրութիւններն որոնք կը պահանջեն ստակ ծախք ընել կամ հողային փոփոխութիւններ կատարել: Ազգային ժողովոյ յանձնաժողովը սահմանադրութեան այս տրամադրութիւնը կը մեկնէ որ իմաստով թէ կայսրը չի կրնար այսպիսի դաշնագրութիւն մը կնքել առանց հաւանութեան տալային ժողովոյ, ուստի չուզեր հաւանութիւն տալ Պոնիոյ եւ Հերթէլի գրանւան համար աւելի ծախք ընելու, կամ Պերլինի դաշնագրութիւնը ձանձաղ մինչեւ որ յիշեալ դաշնագրութիւնը ազգային ժողովոյ հաւանութեան չենթարկուի: Սակայն Աւստրիոյ կոմսը յիշեալ օրէնքը կը մեկնէ սա իմաստով թէ ազգային ժողովոյ պաշտօնն է դաշնագրութիւնները վաւերացնել, բայց իշխանութիւնն չունի զանոնք մերժելու: Ուստի կ'ըսէ թէ ազգային ժողովոյ համար Պերլինի դաշնագրութիւնն ընդունելէ զատ ուրիշ եղ չկայ: Աւստրիոյ կոմսն անկերպոր եւ ուղղակի իր վարչութեան դէմ յարձակում կը համարի յիշեալ յանձնաժողովոյ այն որոշումը որով մերժած է գործը ծանցալ Պերլինի դաշնագրութիւնը մինչեւ որ ժողովոյ քննութեան բաղկէ չանցնէ զայն: Աւստրիոյ կոմսը ըսած է նաեւ թէ այս յարձակման դէմ իրեն երկու բան միայն կը մնայ ընել, այսինքն կամ հրաժարել եւ կամ ցրուել ժողովը, որպէսզի անոնք թէ ժողովուրդը իրեն համաձայն թէ հակառակորդ երեւոյթիւններն պիտի ընտրէ: Աւստրիոյ կոմսին ծանր կուգայ սահմանադրութեան այն տրամադրութիւնը որ կը զրկէ կայսրն եւ անոր պաշտօնեաները դաշնագրութիւններ կնքելու արտօնութեանէն առանց ժողովրդեան երեսնութիւնաց հաւանութիւնն առնելու: Բայց սահմանադրութեան տրամադրութիւնն այսպէս է, եւ ցրեցալի տրամադրութիւնը չի կրնար, Աւստրիոյ կոմսը իրաւունք չունի ստիպել ազգային ժողովն որ ընդունի Պերլինի դաշնագրութիւնը, թէ հաւանի այն դաշնագրութեան եւ թէ ոչ: Յայտնի է որ դաշնագրութիւններ կնքելու գործին մէջ ժողովուրդը չա՛հ մ'ունի, եւ սահմանադրութիւնն իրա-

ւունք կու տայ ժողովուրդին իր շահը պաշտպանելու: Նոյնպիսի արտադրութիւն կայ նաեւ ուրիշ երկիրներու, զիտաւորաբար Միացեալ Նահանգաց, սահմանագրութեան մէջ: Ամերիկայի կառավարութիւնը դաշնագրութիւններ կը կնքէ, բայց դաշնագրութիւնները չեն կրնար գործադրուիլ մինչեւ որ ձերարկուող չվաւերացնէ զանոնք: Աւստրիոյ կոմսը կ'աւարիկ թէ Աւստրիոյ սահմանադրութեան տրամադրութիւնն անգործադրելի է, բայց յիշեալ կոմսը փոխանակ այն տրամադրութիւնն տոնակիւ ընելու, համոզելու է ազգային ժողովն որ փոխէ սահմանագրութեան այն տրամադրութիւնը:

Անգլիոյ ազգային ժողովն որ Ա. Ֆրանսիոստին խնդրոյն նկատմամբ կառավարութեան գործերուն վրայ տեղեկութիւն առնելու համար հրահրուած էր, դեկ. 3ին գումարեցաւ Ազատական կուսակցութիւնը չիորհիւ մերժել 1,000,000 լիւայի արտաքայ կարգի ծախքը զոր պաշտօնեայց պիտի ուղեն պատերազմի համար, բայց առաջարկութիւն մը պիտի ընէ կառավարութեան աշխարհավարութեանը դէմ:

Ա. Ֆրանսիոստին մէջ Անգլիացիք խիստ կ'ընեն հալածած են լեւեակներն որ ջանացած էին անոնց պաշարի ճամբան կտրել: Երբ փէյվարի կիճին մէջ յառաջ քաղող Անգլիական զօրքն առաջին անգամ յարձակեցան Ա. Ֆրանսիոստին ամրութեանց վրայ, եւ մղուեցան, բայց երկրորդ յարձակման ատեն Ա. Ֆրանսիոստին յաղթեցան, եւ 15 թնդանոթ եւ շատ առաքնութիւններ կորուսին: Այսպէս Անգլիական զօրքն երկու տեղ անցած են սահմանագիծայ առաջին կարգի լեւեակներ, եւ այս տեղերը կրնան մինչեւ գարուն ապահովութեամբ կենալ: Կը զրուցուի թէ Ա. Ֆրանսիոստին կ'արը պարպած է ձէլալապատ որ ամբար քաղաք է եւ կը պաշտպանէ Գապուլ խիստ կ'ընեն յառաջացող զրաց յարձակմանց դէմ:

ՎԵՐՁՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ա. Ֆրանսիոստին կ'արը նամակ մը գրկած է Հնդկաստանի փոխարքային: Էմիրն այս նամակը գրած է Ալի Մէսիտի առնուելէն ետքն, եւ կը ծանուցանէ թէ ասկէ առաջ Անգլիոյ դեսպանն ընդունելու չի կրնար անկախութիւնը փոխադի ենթարկուի, եւ թէ ինքը Անգլիոյ դէմ բնաւ թշնամութիւն չունի, ուստի եւ կը յուսայ թէ վաղեմի բարեկամական յարաբերութիւնները նորէն պիտի հաստատուին: Էմիրը յօժարութիւն ցուցուցած է նաեւ առժամանակեայ կերպով ընդունելու Անգլիական փոքր դեսպան մը:

Լազորէն զարնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ զրոյց կայ որ Շիր Ալի թուրքոստան փոխած է: Զգիտցուիլ թէ Էմիրին փոխառեան պատճառն Անգլիացաց յաջողութիւնը կամ ներքին խռովութիւն մ'է:

Բուսիոյ գտնուած Օսմանեան զերեաց դարձին նկատմամբ Բ. զրան եւ Բուսիոյ կառավարութեան մէջ տեղ արցմանագրութեան մը կնքուած է:

Աւստրիոյ ազգային ժողովն երեք երկար նստիւմ մէջ քննութեան առած է Աւստրիոյ կոմսին աշխարհավարութիւնն, եւ Աւստրիոյ կոմսը հակառակ կուսակցութեան տարակրթութեանց յաջողութեամբ պատասխանած է:

Արտաքին գործոց պաշտօնարանին հաշուեցոյցը գրեթէ միամայն հաւանութեամբ ընդունուած է: Նաեւ 1879ին Պոնիոյ եւ Հերթէլի գրանւան ծախքը համար ազգային ժողովոյ յանձնաժողովն, ըստ առաջարկութեան պատերազմական գործոց պաշտօնէին, հաւանութիւն առած է քսան միլիոն ֆիորին յատկացնելու:

ԵԼԵՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏՔԱԿԱՆ

Նոյ. 27 և դեկ. 9, 1878			
12. 33 Բուս. Կրկն. Բաժնիք 45 1/2			
ԳՐԱՄԻ, Օսմ. լրան 400 էն			
Մէքիսիկոյ	108 1/2	Բուսիոյ քոյ	89 1/2
Թիւրքիոյ	357	Նարթիւն	87 1/2
Պրիմա աւազ	179	Գրիմից	51 1/2
Հիմնոց	121 1/2	Անգլ. լրան	109 1/2
Մանէթ	11 1/2	Ձգմարամ	11 1/2

Ամերիկայի միտինարաց ընկերութեան կողմէն Խմբագիր ճ. Ք. Կրլին

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏԱՊԱՐԹԻՍԻՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Չագինգըլար, Յակոբեան խոն, Թիւ 12.